

SWU
7
ANNIVERSARY

ข่าวประชาสัมพันธ์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110 โทรศัพท์ 0-2649-5000 ภายใน 15666 โทรสาร 0-259-6172

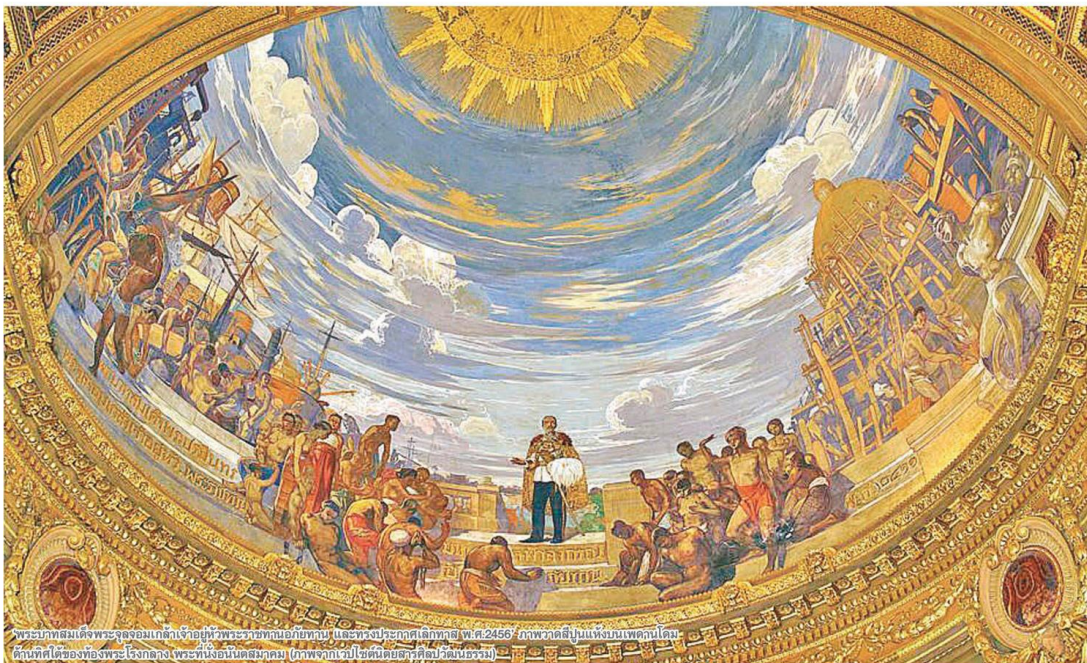
ส่วนวิเทศสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร ได้จัดระบบข่าวสื่อสิ่งพิมพ์ สนใจดูรายละเอียดได้ที่ <http://news.swu.ac.th/newsclips/>

ข่าวจากหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับประจำวันอาทิตย์ 10 เดือนเมษายน พ.ศ.2566 หน้า 13 มูลค่าข่าว 1,071,779.-

(เลิก)‘ทาสไท(ย)’

มองมุมใหม่นอกภาพจำ

เมื่อความจริงไม่ได้มีชุดเดียว

นี่เป็นอีกเล่มขายดีประจำบูธสำนักพิมพ์มติชน ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติครั้งที่ 51 ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ซึ่งเพิ่งจบไปหมาดๆ วานนี้ สำหรับ ‘ทาสไท(ย): อำนาจ ความกรุณา และ ปิยมหาราชในภาพจำ’ ผลงาน ดร.อาณานิ โพธิวัฒน์ อาจารย์ภาค

วิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์ปริญญาโท ที่เสนอต่อคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง ‘การศึกษาวาทกรรมเรื่องทาสไทย’

เปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับการเลิกทาสในประวัติศาสตร์ไทยที่ผู้อ่านให้ความสนใจชนิดไม่ร่วงหล่นจาก 10 อันดับ

ย้อนไปในงานดังกล่าว ดร.ณานิณีขึ้นเวทีเสวนา ‘ภาพจริง-ภาพจำ เบื้องหลังอำนาจ เลิกทาสไทย’

มากมายด้วยข้อมูลน่าสนใจ บทวิเคราะห์น่าฟัง และประเด็นนำสู่ความต้อยอด

ดร.ณานิณี ไทพรวรรณ อาจารย์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ผู้เขียน ‘ทาส
ไทย: อำนาจ ความกรุณา
และปมหาราชในภาพจำ’

บริบทสยามโยงตะวันตก เทรนด์โลก‘ปลดปล่อยทาส’

เปิดเรื่องด้วยวันเลิกทาส คือ 1 เมษายน พ.ศ.2448 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงประกาศ พ.ร.บ.เลิกทาส ร.ศ.124

ดร.ณานิณีเผยว่า ‘ทาสไทย’ มีลักษณะเฉพาะตัวที่เข้ากับระบบเศรษฐกิจ และการเกณฑ์แรงงานของไทย แม้เมื่อนึกถึงคำว่าทาส มักนึกถึงการถูกกดขี่ แต่ความจริงแล้ว คำว่า ‘กดขี่ข่มเหง’ เป็นแนวคิดสมัยใหม่มาก ถ้าย้อนกลับไป ประวัติศาสตร์ไทยในช่วงเวลานั้น คนที่เป็นทาสรู้สึกถึงการถูกกดขี่อยู่หรือไม่ หรือเขาก็ต้องจ่ายยอม เพราะระบบเศรษฐกิจการควบคุมคนสมัยนั้น ด้วยชาติกำเนิดที่ต้องพึ่งพาคคนที่ศักดิ์สูงกว่ากันแน่

“ถ้ามองในเชิงแรงงานทาสไม่มีแพชชันเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ทาสเป็นเครื่องบอกสถานะทางสังคม แต่พอวันหนึ่งสังคมเปลี่ยน ระบบทุนนิยมเปลี่ยน ก็อาจจะไม่ได้มีความจำเป็นที่จะต้องมีทาสเดินตามขุนนาง เพื่อเป็นเครื่องบ่งบอกสถานะทางสังคม ไม่จำเป็นต้องมีคนเดินตามมากมาย ถกเถียงกันเยอะอยู่ระดับหนึ่ง

สมัยรัชกาลที่ 5 ช่วงที่ทรงออก พ.ร.บ.พิทักษ์เกษียณอายุลูกทาสลูกไท ในปี พ.ศ.2417 ก็มีข้อถกเถียงกันในหนังสือพิมพ์อยู่ เป็นกลุ่มทาสที่บอกเองว่า พอโดน พ.ร.บ.ฉบับนี้ก็ขายลูกไม่ได้

แสดงว่ากรขายลูกไม่ได้เป็นเรื่องเลวร้ายนักในสังคมยุคนั้น เพราะเขาลำบาก ลูกคือทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่น่าจะขายเป็นเงินได้ ซึ่งนักวิชาการรุ่นหลัง 2540 เป็นต้นมาก็พยายามเขียน แต่ไม่ได้ถูกหยิบยกมาพูดในแบบเรียน แต่เขียนอ่านกันเองในกลุ่ม” ดร.ณานิณีเล่าอีกมุมที่หลายคนอาจไม่เคยรู้

สำหรับการเลิกทาส ครั้นมองบริบทรอยต่อสมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 ซึ่งบรรยากาศและสถานการณ์โลก ‘บีบ’ ให้ต้องเลิกทาส? แล้วการเลิกทาสในไทยเชื่อมโยงกับตะวันตก หรือเป็นเทรนด์ของโลกในเวลานั้นหรือไม่?

ดร.ณานิณีบอกว่า อาจใช่ เพราะการเลิกทาส เป็นเรื่องใหญ่ของตะวันตกในแง่ของความเป็นประเทศที่ทันสมัย ทาสบ่งบอกความไม่เจริญของประเทศ วิธีคิดกำลังจะเปลี่ยนไป

“ในช่วงนั้นเราต้องการความเป็นสมัยใหม่อย่างเต็มขั้น เป็นการโชว์ว่าเราศิวิไลซ์แล้วจากการเลิกทาส และเป็นประเด็นที่เลือกเพื่อสร้างภาพจำให้กับคนไทยและประวัติศาสตร์ไทย”

ผลิตซ้ำ สร้างภาพจำ วาทกรรมกระแสหลัก ‘ทาสผู้ถูกทารุณ’

เมื่อเอ่ยถึงประเด็น ‘ภาพจำ’ นักวิชาการท่านนี้ ย้อนเล่าถึงความทรงจำวัยเยาว์เมื่อได้ดู ‘ละครโทรทัศน์’ ที่มีการนำเสนอความน่าสงสารของทาส รวมถึงการผลิตซ้ำผ่าน ‘แบบเรียน’ ในช่วงเวลาต่างๆ ของสังคมไทย โดยมีวาทกรรมหลักคือ ทาส อยู่สถานภาพที่น่าสงสาร ถูกทารุณ มีชีวิตอยู่ท่ามกลางความโหดร้าย

“การผลิตซ้ำ จะเป็นไปตามยุคสมัยและมีหลายรูปแบบ ทั้งข้อเขียนที่บัญญัติภาษาที่พูดถึง ...แบบเรียนเป็นตัวบอกชัด เมื่อเปลี่ยนบริบทการเมือง นักวิชาการก็จะเขียนเป็นรูปธรรม พูดถึงเรื่องทาสว่าชาติลัทธิเสรีภาพ เหมือนผสมกันระหว่าง 2 คอนเซ็ปต์

แต่สิ่งที่ค้นพบคือมีการยกหลักฐานขึ้นต้น เช่น พ.ร.บ.เลิกทาส มีความเห็นของนักเขียนเพิ่มเข้าไป คือลักษณะแบบเรียนหลัง พ.ศ.2500

เป็นต้นมา ค่อนข้างผลิตซ้ำคำอธิบายเดิมๆ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ.2530 ช่วงที่มีการปรับปรุงหลักสูตร แต่วิธีการเขียนก็ยังเหมือนเดิม ความเข้มข้นคือ บางแบบเรียนเล่าเป็นบทละคร เหมือนลูกทาส บรรยายการปลดแอกให้เด็กประถมและมัธยมต้นอ่าน เป็นเหมือนชินในละคร

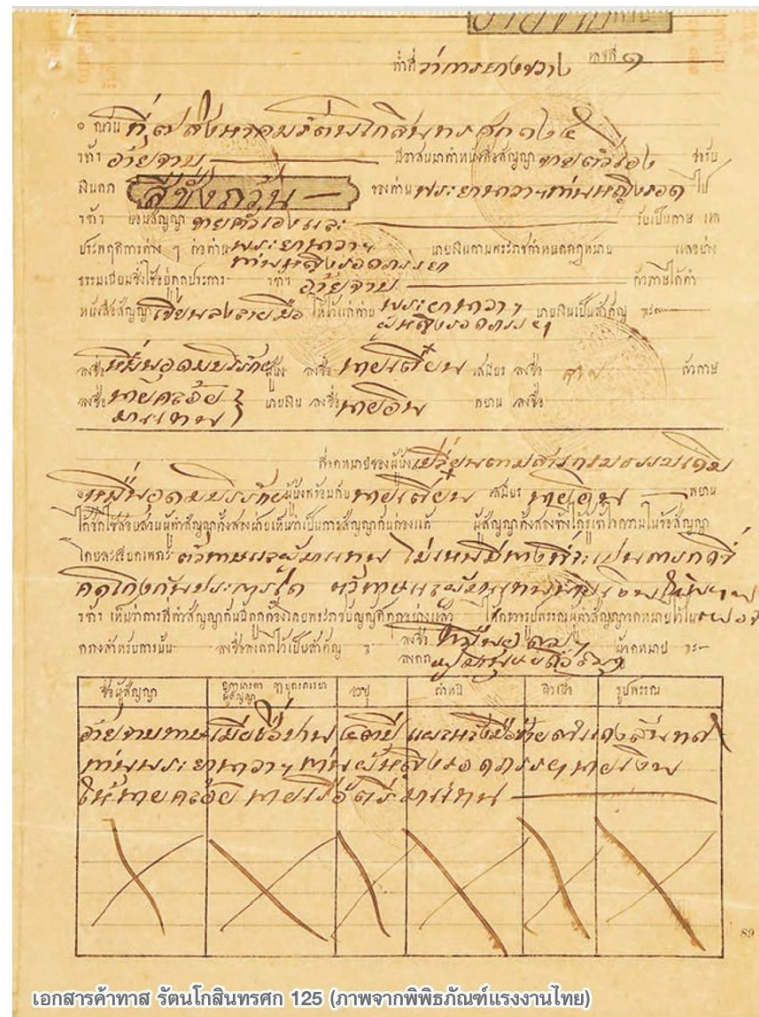
“หลัง 2530 เป็นต้นมา มีกลุ่มนักเขียนวรรณกรรมพูดถึงประเด็นเรื่องทาส และลูกทาสเยอะ เอาทาสมาเป็นตัวละครเอก ชอง 3, 7 ก็เคยทำเป็นละคร

ดูละครเรื่อง ‘นางทาส’ เราก็รู้สึกว่าเป็นตัวอย่างของการสร้างวาทกรรมทาสที่มีพลัง ความน่าสงสารของฮีเย็น และวันที่ได้เป็นไทกลุ่มทาสมีความสุขมาก สื่อหลากหลายขึ้น ละครมีอิทธิพลเยอะเหมือนกัน” ดร.ณานิณีชี้

ก่อน-หลัง 2475 การเมืองเปลี่ยน คำอธิบายเปลี่ยน

อีกหนึ่งช่วงเวลาสำคัญก่อนยุคละครโทรทัศน์ ย้อนกลับไปสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการเปรียบเปรยว่าคนไทยโชคดีที่ได้รับการเลิกทาส ไม่ต้องขึ้นอยู่กับใคร ได้มีอิสระ อย่างไรก็ตาม ดร.ณานิณีมองว่า ยุคนั้นไม่ได้พูดถึงการเลิกทาสสักเท่าไร แต่ไปเน้นในเชิงลัทธิเสรีภาพ

“ตั้งแต่หลัง 2475-ช่วง จอมพล ป. เพราะต้องการให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่เมื่อบริบทการเมืองเปลี่ยน ทาสก็ถูกหยิบยก และให้

คำอธิบายใหม่ แต่เมื่อถึงสมัยจอมพลสฤษดิ์
ธนะรัชต์ ในช่วงหลัง พ.ศ.2500 เป็นต้นมา
แนวการเมืองเปลี่ยนอีกครั้ง จึงกลับมาผลิตซ้ำ

ในแนวทางเดิม

จากนั้น ดร.ญาณิ์กล่าวถึงจิตรกรรม ณ
พระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งน่าสนใจในแง่ของ
การที่รัชกาลที่ 6 ทรงเลือกเนื้อหาเรื่องการ
เลิกทาสขึ้นมามา โดยภาพดังกล่าวรัชกาลที่ 5
ทรงแวดล้อมด้วย ‘ทาสผิวดำ’ มีโชติรวน
เป็นสัญญาะ ผลงานของ **คาร์โล ริโกลี** และ
กาลิเลโอ คินี 2 ศิลปินชาวอิตาลี ที่มาทำ
การวาดโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัด
ติวงศ์ ถือเป็นภาพที่มีพลังมาก ถูกผลิตซ้ำมาแต่ในธนบัตร 100 บาท

“นี่เป็นภาพจำว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ปลดปล่อยความทุกข์ยากให้กับ
ราษฎร ถ้าไปอ่านในหนังสือ ทาสไทย) เล่มนี้ จะมีรายละเอียดเพิ่มเติมอีกว่า
ทำไมรัชกาลที่ 6 ทรงเลือกเรื่องเลิกทาสขึ้นมาให้วาดที่โดมท้องพระโรง

กลางทางทิศใต้ของพระที่นั่งอนันตสมาคม ทั้งที่ความจริงแล้วรัชกาลที่ 5
ทรงมีพระราชกรณียกิจมากมาย ทั้งการช่วยให้สยามรอดพ้นจากการ
เป็นอาณานิคม ไม่ต้องถูกปกครองโดยต่างชาติ ซึ่งน่าจะเป็นประเด็นที่
เอามาวาดได้” ดร.ญาณิ์ชวนคิด ก่อนตั้งข้อสังเกตด้วยว่า ภาพทาส
ที่วาดขึ้นนั้นเป็นทาสแอฟริกันอย่างเห็นได้ชัด

อ่านทาสไทย ในโลกวิชาการ เวอร์ชันที่ไม่ใช่ละคร

สำหรับทาสสยามในโลกวิชาการ คำอธิบายเกี่ยวกับทาสไทยใน
แนวคิดใหม่ เกิดขึ้นหลังมีกลุ่มนักวิชาการเดินทางไปศึกษาในต่างแดน ต่อ
มามีบทบาทเขียนแบบเรียนในช่วงปรับเปลี่ยนหลักสูตรเมื่อกว่า 30 ปีก่อน
โดยเน้นไปที่เนื้อหา ‘ระบบทาส’ แต่ไม่นานหลังจากนั้น ก็ถูกปรับไปใช้
คำอธิบายเดิมๆ

“กลุ่มนักวิชาการที่ไปเรียนต่างประเทศ แล้วได้แนวคิดใหม่ๆ ที่จะ
มาอธิบายประวัติศาสตร์ทาสไทย ได้รับมอบหมายให้เขียนแบบเรียนช่วง
ปรับหลักสูตร 2534 โดยเขียนในเชิงสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ อธิบายทาส
ในแนวใหม่ เน้นเนื้อหาระบบทาส ท่านหนึ่งที่จำได้คือ ศาสตราจารย์

แจกลายเซ็นที่บูธสำนักพิมพ์มติชน ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติครั้งที่ 51

พิเศษ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อดีตอธิการบดี ม.ธรรมศาสตร์ เขียนแบบเรียนอยู่ช่วงหนึ่ง แต่เป็นเพียงช่วงเดียว พอมีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ก็กลับไปเขียนแบบเดิมอีก ล่าสุด หลักสูตรปี 2550 ก็ยังเหมือนเดิม ยังไม่มีแนวโน้มปรับเปลี่ยนคำอธิบาย” ดร.ญาณินีกกล่าว

สำหรับการปะทะของกระแสหลักกับกระแสรองในทางวิชาการ ไม่ต้องถามว่าพลังฝั่งไหนแรงกว่า

“ในหนังสือเล่มนี้ก็จะบอกว่า นางทาส ผลิตซ้ำตั้งหลายรอบ เอามาทำหลายเวอร์ชันมาก ลูกทาสก็หลายเวอร์ชัน เพราะรัฐต้องการนำเสนอแต่ในโลกวิชาการก็พยายามที่จะเสนอค้าน มีวิทยานิพนธ์ไม่เยอะมาก และอาจจะไม่ได้รับการตีพิมพ์ในวงกว้าง ต้องไปอ่านที่ห้องสมุด หรือรอมติชนตีพิมพ์หนังสือ”

ถามว่า ในปัจจุบันการอธิบายบริบทเกี่ยวกับทาส ถือว่าอยู่ในระดับใด?

ดร.ญาณินี้เผยว่า นักวิชาการที่ให้ความสำคัญเรื่องทาส ก็คือผู้เขียนคำนิยามให้หนังสือเล่มนี้ นั่นคือศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ อดีตคณบดีคณะศิลปศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์

“อาจารย์ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ เป็นศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์

ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องทาสไทยมาก แต่ยังไม่มีความรู้หลังที่อยากเขียนเรื่องนี้ อาจจะไปสอดแทรกอยู่ในระบบเศรษฐกิจไทยบ้าง แต่ยังไม่มีความคิดใหม่ๆ ...หนังสือเล่มนี้อาจจะเปิดประเด็นใหม่ๆ เกี่ยวกับทาสไทยให้คนที่สนใจประวัติศาสตร์ไทยอยากค้นเรื่องนี้มากขึ้น เพื่อทำให้กรอบการศึกษาเรื่องทาสเปลี่ยนไปบ้าง มีการต่อยอดเสริมไปอีก”

ดร.ญาณินี้ย้ำว่า หนังสือทาสไทย(ย) ไม่ได้ต้องการตำหนิสิ่งใด แต่อยากชวนให้เปิดโลกทัศน์ทางความคิด ตั้งคำถามกับ ‘ความจริงที่ไม่ได้มีชุดเดียว’

“อยากให้เปิดใจว่าหนังสือเล่มนี้ไม่ได้ต้องการตำหนิ หรือวิพากษ์วิจารณ์ว่าสิ่งนั้นไม่ดี แต่ต้องการให้เป็นคนอ่านอย่างระมัดระวัง เพราะคำอธิบายบางอย่างมีพลัง และอาจจะทำให้คำอธิบายบางอย่างถูกลดทอนความสำคัญลง

เสน่ห์ของประวัติศาสตร์ มันมีข้อเท็จจริงอยู่ แต่ก็จะมีกลุ่มที่ประดิษฐ์ขึ้นมา ความจริงบางอย่าง เป็นความจริงที่ถูกเลือกให้จำ ในขณะที่ความจริงบางอย่างก็เหมือนถูกเก็บงำ

การอ่านหนังสือเหมือนการเปิดโลกทัศน์ทางความคิด หนังสือเล่มนี้จะทำให้ผู้อ่านได้ถูกคิด เกิดการตั้งคำถามกับสิ่งรอบข้างในสังคม เพราะความจริงไม่ได้มีชุดเดียว มีชุดที่มีอำนาจ กับชุดที่มีพลังน้อยกว่า”

สนใจ ทาสไทย(ย) อำนาจ ความกรุณา และปมอาหารายในภาพจำ สั่งซื้อได้ที่ สำนักพิมพ์มติชน โทร 0-2589-0020 ต่อ 3350-3360 เฟซบุ๊ก Matichon Book-สำนักพิมพ์มติชน www.matichonbook.com

อธิษฐาน จันทรกุลม